

ningskampen fik rystet vælgerne ud af deres slovhed. Før 1875 spiller personlige hensyn ganske tydeligt langt større rolle end partipolitiske, men i aarene efter 1870 begynder befolkningens opdeling i standpunktbestemte grupper saa smaat at tage skikkelse. — Departementschef Kofoeds bog har saaledes, set fra et alment synspunkt, sin største interesse ved at være et stofrigt og objektivt bidrag til Danmarks vælgerpolitiske geografi. Det er glædeligt at konstatere, at Rigsdagens præsidium har støttet et saadant historisk arbejde med et tilskud.

Frantz Wilhelm Wendt.

Den lille Skildring af *Johanne Luise Heiberg*, som Robert Neiiendam 1917 udgav i *Pios Vignet-Bøger*, er 1937 kommet i 2. Udgave i Anledning af 125 Aaret for hendes Fødsel. Den er unægtelig ikke til at kende igen, rigere og fyldigere i Stoffet og forsynet med en Række illustrerende Billeder af Fru H. i og uden for Scenen. N. har ikke villet skrive Fru H.'s Historie. Han vil analysere hendes Psyke paa Grundlag af skrevne Kilder og af de Erindringer, der i saa rigt Maal mundtlig er gaaet i Arv til vort Slægtled fra det foregaaende. Stoffet er overdaadigt rigt. Selv om det maa gaa, som N. skriver, at »med Slægten, der saa ham, dør ogsaa Mindet om den store Skuespillers Kunst«, saa forstaar Forfatteren dog, som den kyndige og fantasirige Teatermand han er, til en vis Grad at reconstruere Fru H.'s Kunst for os. Samtidens og hendes egne Udtalelser, Billeder, Dragter o. lign., alt er Kildestof i hans Haand og bliver brugt med megen Dygtighed og Sagkundskab. Men Forfatteren vil ikke blot analysere Kunstnerinden, men især Mennesket Johanne Luise Heiberg. For at gøre dette har han store Forudsætninger i sin Menneskeforstaaelse og sit indgaaende Kendskab til de mangfoldige Kilder, der strækker sig baade til Breve og Regnskaber. Regnskabsbøger giver ofte de allerypperligste, usminkede Oplysninger om Menneskers Liv. Og dog er det altid farligt at analysere et Menneskes Sjæleliv paa Grundlag af det overleverede. Vi ser, at der atter og atter dukker nyt Stof frem fra mærkelige Steder, der modificerer den Psyke, vi har konstrueret. Et Strejflys faar os til at ændre vor Opfattelse af en Handling eller et Ord. Det gælder naturligvis ganske særligt om et saa nuanceret og i Fremstillingen af sig selv saa digterisk Menneske som Fru H. Neiiendam har dog fremdraget Linjer i hendes Liv, der utvivlsomt ligger fast. Han understreger bl. a., hvorledes hele hendes Liv har haft en opadstræbende Indstilling; ikke blot kunstnerisk,

hvor hun fra sin første Fremtræden blev løftet af Hyldest, eller socialt, hvor hun tidligt vandt en saa eklatant Sejr ved sit Ægteskab, eller kulturelt, hvor hun under Fru Gyllembourgs Øjne med en forbavsende Lethed tilegnede sig den ydre og indre Dannelse, Tiden krævede; men ganske særligt stræbte hun hele sit Liv opefter i, hvad hun selv kaldte Udviklingen af sin Personlighed. N. skriver: »Hun søgte altid Omgang, der stod over hende i Udvikling.« Først Harboe, og da hun var vokset ham forbi, Heiberg, og senere hen hele den Stab af Intelligensens største Navne i Danmark, der blev hendes Venner. Hun siger i et af Brevene til Krieger (1862 ^{18/6}), at hun aldrig kan slutte sig i fuld Fortrolighed til en Kvinde, »Sagen er, at jeg maatte finde en Kvinde, som i alle Henseender stod over mig, i Menneskekundskab, i Verdensanskuelse, i indre Dannelse, og det er altsaa min Ubeskedenhed, som gjør, at jeg ikke kan faae dette Syn paa dem, jeg har mødt paa min Vej.« Derfor blev Kvinderne for hende kun »disse Madammer«. Men Overlegenheden — i god Forstand — fandt hun hos de store og kloge Mænd, for hvem hendes Selskab paa den anden Side var en Gave og en Inspiration. Hun voksede under deres Overlegenhed, fordi hun stadig maatte være paa Højde med, hvad de ventede af hende af Aandrighed og Forstaaelse. Betegnende er disse Ord i et utrykt Brev til hende fra Martensen, da hun har læst hans Etik: »Hvor mange kjende Livet og den menneskelige Siæl saaledes som De? Derfor er Deres Mening og Dom mig saa vigtig, og det er mig til indre Bekræftelse, naar jeg kan vinde Deres Bifald og Samstemning.« Maaske bestod Fru H.'s Klogskab i første Række netop i hendes Menneskekundskab. Neiiendams Bog giver en Nøgle til en retfærdigere Bedømmelse af denne mærkelige Kvinde. *Henny Glarbo.*

Det er nu henved 40 Aar, siden Julius Clausen udgav et Udvalg af Breve fra P. V. Jacobsen, den bekendte Digter af »Trolldom« og den talentfulde Dyrker af det 16. Aarhundredes sociale Historie. Gennem Aarene har disse Breve smukt forstaaet at hævde deres Plads i vor Brevlitteratur baade ved deres Indhold og ved deres elegante og vittige Form. Det var da en nærliggende Tanke at søge at faa de tilsvarende Breve udgivet, som Clausen ikke synes at have kendt, og som er skrevet af Jacobsens Korrespondent, Ungdomsvennen Adjunkt P. Adler i Ribe, der forøvrigt ogsaa har gjort sig fortjent som en af de første Bearbejdere af vore Købstæders sociale og økonomiske Historie. Denne Op-gave har Forfatteren August F. Schmidt taget op, idet han